

A. a. Județul Maramureș, comuna Remetea Chioarului, sat Berchezoaia — Chioar (cătun). Ruinele monumentului cercetat se află în sud-vestul județului, pe malul stîng al Lăpușului, la 402 m altitudine, cca. 10 km de Șomcuta Mare. Cercetările au fost începute în anul 1968, sub conducerea dr. Radu Popa, la care a participat și Sergiu Iosipescu din actualul colectiv. În anul 1969, cercetările au continuat, conduse de dr. Radu Popa și Dinu Rosetti.

Lucrările au fost reluate în anul 1976 de către Muzeul județean Maramureș în colaborare cu Centrul de studii militare, desfășurîndu-se pînă în prezent trei campanii consecutive 1976, 1977, 1978.

b. Obiectivul cercetat reprezintă ruinele unei fortificații montane, complexe, cu plan neregulat, ansamblu monumental izolat alcătuit din: cetatea mare, sau exterioară (est) — A, cetatea mică, sau interioară (vest) — B, P-ța Cetății și culoarul de legătură situate între cele două obiective — C, curtea exterioară și drumul spre cetate (sud) — D, șanțul de apărare al cetății exterioare, sau mici (vest) — E.

c. În ceea ce privește stratigrafia și cronologia stațiunii, toate obiectivele au fost construite pe stîncă, care au reprezentat și nivelul de călcare corespunzător sec. XVII—XVIII, socotind după materialele scoase prin degajarea depunerilor în urma deman-

telării. De menționat că nivelul de locuire în C S IV se află cu mult mai jos față de cel bănuț pînă în campania din 1977, această datorită unor elemente noi apărute în ultima campanie: partea superioară a unui zid din cărămidă și o aerisire-ambele elemente aparținînd, probabil, unei faze mai vechi a cetății, în care accesul se făcea prin gangul ce se află sub secțiunea noastră. Partea vestică a acestui gang, respectiv ieșirea aflată în sectorul E, s-a notat E II. Latura estică a secțiunii, C S IV prezintă o stratigrafie rezultată din depunerile succesive de moloz.

În D II s-a ajuns la nivelul de călcare corespunzător sec. XVII—XVIII, la minus 135 m. La nivelul de călcare s-a ajuns și în B cas. 2, prin apariția drumului de acces în cetate, pavat cu cărămidă. În secțiunile A I și E III din șanțurile de apărare situate la vest de cetatea mare și respectiv la vest de cetatea mică, ca urmare a îndepărtării depunerilor, s-au identificat baza celor două șanțuri, permițîndu-se stabilirea adîncimii acestora de 6 și respectiv de 8, 40 m.

b. În campania 1978 au fost continuate cercetările în șanțul de apărare și latura de vest pînă în partea superioară a cetății mari (A), la turnul porții de mijloc (B), unde cercetările s-au extins spre est și vest față de turn cu cît o casetă. De asemenea, lucrările au fost reluate și extinse în sectorul cetății mici (C).

În această campanie s-a inițiat cercetarea în sectorul D, partea de vest, curtea exterioară și accesul în cetate, identificându-se turnul primei porți. De asemenea, s-a deschis o secțiune în șanțul vestic de apărare a cetății mici, sau exterioare (E), secțiune marcată E III. În această campanie au mai fost executate lucrări ample de defrișare și degajare de vegetație a zidurilor de nord și vest ale curții exterioare (D), o parte din zidul de nord al cetății mici (E), precum și a bastionului de nord-est (A).

Cercetarea arheologică în actuala campanie s-a efectuat în sectoarele amintite prin secțiunile: 1) reluate din campaniile precedente, A I orientată est-vest, cu lățimea de 1,5 m care continuă secțiunea B I din 1968. Această urcă pe latura de vest a dealului, unde s-au depus materiale prăbușite din construcțiile cu mai multe nivele (vezi cartografia din 1692—1694), aflate în cetatea mare; în sectorul B la turnul porții de mijloc, lucrările au urmărit atingerea nivelului de călcare din sec. XVII—XVIII; în sectorul C, SIA, SI, SIB a avut în vedere degajarea în continuare a încăperilor din cetatea mică, iar în S IV au urmărit verificarea sectorului porții de acces inițial în cetate, ulterior zidită. 2) Trasate în campania 1978: în B, în preajma turnului porții de mijloc, au fost efectuate lucrări în casele 1 și 2 situate la est și respectiv vest de turn. Prin caseta a porții de mijloc; în C a fost trasată S V (L.8 m., 1. 1,5 m) orientată est-vest, și amplasată între S.III și S.IV. Prin această secțiune s-a urmărit identificarea ieșirii în interiorul cetății a gangului porții inițiale; în D s-a trasat o secțiune în partea de nord-vest a curții exterioare (D II), prin care s-a identificat o poartă de intrare în cetate; în E a început evacuarea depunerilor din gangul porții vechi de acces. Acest loc de cercetare a fost marcat E II. În același sector, s-a trasat secțiunea E III, care traversează șanțul de apărare spre vest al cetății exterioare, cu scopul stabilirii adâncimii șanțului.

Lățimea secțiunilor trasate până în prezent este de 1,5 m cu excepția secțiunilor D. II și E. III, care au lățimea de 2 m. Caroierea, în toate cazurile, s-au făcut din 2 în 2 m.

B. a. În A I, având ca scop identificarea construcțiilor de pe latura vestică a cetății mari, pe baza fragmentelor ceramice și de piatră fasonată, rezultate din dărîmături, scoase din moloz, la sfîrșitul campaniei, nedepășind grosimea stratului de depunere, nu am avut certitudinea identificării clare încă a vreunei construcții. În B, în cas 1, la — 30 cm au fost identificate resturi de zid din cărămidă înalt de 40 cm pe o fundație de piatră reprezentînd baza construcției de aici. În cas 2, săpăturile au pus în evidență zidul de est și o parte a zidului de nord a unei construcții se pare, similar cu turnul vecin descoperit în campaniile precedente (la 4 m distanță de acest turn). Deci poarta de mijloc a cetății era flancată se pare, de două turnuri rectangulare. În colțul nord-estic al turnului nou a ieșit din dărîmătură și al doilea stîlp de poartă. Piatra de la baza stîlpului este roasă, urmare a frecării probabil a unui lanț de la sistemul de închidere. În zidul estic, la bază sînt practicate două deschideri de 40×40 cm.

În C, S I A, a ieșit din moloz partea superioară a unui stîlp — cadru de ușă din piatră, prin care se intra, probabil în încăperile evidențiate de campaniile precedente în S I și în încăperea evidențiată în această campanie în cas S I B, încăpere al cărei perete de vest îl constituia stîncă de piatră amenajată ca atare și lângă care a existat peretele de cărămidă, prăbușit în interior.

În S II a apărut un fragment de piatră ornamentat pe care se află o inscripție fragmentară: SERENI ... (sereni[sim]o).

În S IV, 1, la — 200 cm, a fost dezvelită o pardoseală din cărămidă și piatră, probabil coama unui zid, iar în 5, la — 100 cm a apărut o lespede de piatră și două cărămizi care acopereau un horn căptușit cu cărămidă. Hornul a servit, probabil, ca

aerisire pentru gangul vechii porți de acces în cetate, de menționat că hornul nu prezintă urme de funingine, sau arsură.

În S. V. m. 4, în partea de nord, la — 30 cm a apărut un zid de cărămidă, care în urma adâncirii secțiunii pînă la — 150 cm, s-a dovedit a fi o intrare în formă de semicerc, închisă cu zid de cărămidă. La m. 5 la — 120 cm, au apărut fragmente de cadre provenind de la uși și ferestre. Din E II, prin evacuarea parțială a pămîntului depus, s-a evidențiat o boltă arcuită orientată nord-vest, sud-est și care, presupunem, este gangul porții cu ieșirea în cetate, respectiv în S V m 4. Partea de nord a acestei bolti este prăbușită. Din E II, a rezultat ceramică din sec. XVII, probabil prima jumătate. Această poartă a fost închisă la ambele capete ale gangului cu ziduri din piatră la nord-vest și din cărămidă la sud-est, probabil după 1661 (data întocmirii hărții cetății de către col. Holst).

În D II s-a evidențiat turnul rectangular al primei porți a cetății, cu ziduri în ruină înalte de 1,35 cm — socotind că nivelul de călcare alcătuit din pavajul din dale de piatră găsit de noi este la — 1,35 cm, precum și stilpii de poartă. Deschiderea acestei porți este de 380 cm.

b. În ceea ce privește ceramica rezultată din săpătura acestei campanii. Au fost scoase fragmente de ceramică smălțuite și nesmălțuite, din care fragmente de cahle (de culoare galbenă-roșiatică, nesmălțuită, cu mică, ornamentată cu motive vegetale stilizate și geometrice, ca și fragmente smălțuite în nuanțe de verde și maroniu, cu motive florale și vrejuri. Fragmentele de cahle au rezultat în cantități mari ca și în campaniile '76, '77, în sector B, turnul porții de mijloc, sector C — SI, S V și sporadic în alte sectoare de lucru în timpul degajărilor. Fragmentele de ceramică sînt databile în sec. XVII și XVIII. O parte din fragmentele de chale provin de la cahle de tip fructiere. De

asemenea, a rezultat în cantități mari ceramică fragmentară provenind de la vase utilitare (farfurii, străchini, oale, capace, cești) nesmălțuite, din care o oală aproape întreagă, în C S I A, la — 35 cm (sec. XVII). În general ceramica utilitară este neîntregibilă. Sînt de remarcat cîteva vase de ceramică decorativă găsite în fragmente (ulterior reconstituite de noi), respectiv 3 farfuri smălțuite, pictate cu decor floral, zigzaguri, valuri, de culoare maronie, verde, albă, și albastru deschis. Cîteva fragmente dintr-un vas „habană“ au permis o reconstituire parțială a unei piese datate 16... În această campanie s-au găsit numeroase pipe (tot din ceramică) smălțuite avînd forme orientale (scurte, butucănoase), în culori: maro, verde, diferite nuanțe, alb, cenușiu etc., piese în general fragmentare. Au fost găsite pe toate fronturile de lucru în secțiuni ca și la suprafață în dărîmături. Ceramica găsită provine din ateliere locale cu excepția vasului de habană originar din alt atelier transilvănean.

Lista descoperirilor mai importante, anexată va enumera piese și din alte categorii: monede, inventar militar etc.

Campania anului 1978 a urmărit în continuare identificarea planului cetății, întocmit la 1661 și a unor construcții menționate în catagrafia din 1692—94. Astfel degajările efectuate în casete și secțiuni au evidențiat cel de-al doilea turn al porții de mijloc, construcție, credem, contemporană turnului identificat în campaniile precedente.

De asemenea, a fost evidențiat turnul primei porți și stilpii acesteia.

Defrișarea zidului de nord al curții exterioare a evidențiat jgheaburi de scurgere a apei, permițînd stabilirea nivelului de călcare în zona respectivă, precum și identificarea unui bastion, menționat în planul întocmit în sec. XVII, la cca 50 m est de prima poartă.

În sectorul cetății mici campania a adus date noi menite să confirme ipoteza existenței aici a celei mai vechi faze de construcții a cetății, surprinsă în S IV, S V din sectorul C și în E II.

Caseta din C, S I A, reprezintă, probabil, șanțul de apărare al cetății mici dinspre est, care într-o fază ulterioară a fost umplut.

După a treia campanie de cercetări, putem considera încheiat lucrările în C S I A și se pot prezenta câteva concluzii. Aici, predomină între inventarul arheologic ceramica smălțuită lucrată la roata rapidă, cu profile evolute și decorație pictată specifică, sec. XVII. Între descoperiri se remarcă o buză de vas de culoare cenușie-neagră, arsă incomplet, cu miez gri lucrată la roata rapidă, nesmălțuită databilă în a doua jumătate a sec. XV sau începutul sec. XVI.

De asemenea, un fragment de sticlă de formă sferică, groasă de 1,1—1,4 cm, cu irizații metalice (verde argintiu, violet) avînd în exterior un briu. Fragmentul are un diametru de cca. 9 cm. Fragmentele de cahle, în general nesmălțuite au motive ornamentale, flori, inimioare, virf de săgeată și culoare cărămizie. Altele, tot nesmălțuite în formă de pilnie închisă în partea superioară, tip fructieră.

Obiecte din metal: gardă de pumnal găsită la — 195 cm, sec. XVII, parțial ruptă, cu două fragmente de lamă foarte oxidate; cuie, lame subțiri probabil elemente de zăvor, o lamă de cuțit foarte oxidată, o brățară de teacă de la sabie cu inel de prindere la curea, un foraibăr de geam, o verigă în formă de cravată la — 190 cm, toate datînd din sec. XVII. Trei proiectile pentru arme de foc portabile, din fier puternic oxidate cu diametrul de 1,8 cm (două buc.) și de 2,4 cm o bucată, găsite la — 135 cm. O ghiulea de tun cu diametru de 5,1 cm sferică, corodată, găsită la — 180 cm 6 nasturi din care 4 întregi, găsiți la —0,80—1,90 m. Sînt din aramă, alcătuiți din două emisfere

sudate sau îmbucate, cu diametru de 1,6—1,8 cm. O piesă din metal în formă de virf de săgeată lungă de 7 cm cu o parte rotundă, plată la mijloc, fragmente de lamele putînd proveni de la o lamă de sabie, o greutate de plumb sferică cu un buton în formă cilindrică cu diametru de 1,8 cm; un virf de săgeată foarte corodat — piese găsite la — 190 cm. De asemenea un fragment de la un cîrlig de balanță, foarte oxidat.

Scopul principal al cercetărilor arheologice la Cetatea Chioarului — aflată în ruine, acela a cunoașterii fazelor de început ale cetății ca și degajarea și punerea în valoare a monumentului, rămîne același și pentru campaniile următoare, pînă la rezolvarea acestor probleme propuse.

Monument de arhitectură medievală și istoric, obiectivul necesită valorificarea științifică corespunzătoare, campaniile următoare urmînd să definitiveze cercetarea efectuată de-a lungul mai multor ani, permițînd realizarea unei monografii de specialitate. Inventarul arheologic provenit va fi valorificat muzeistic, în bună parte. Se impune, de asemenea, și cercetarea are în vedere, valorificarea instructivă-educativă, turistică a monumentului, aceasta fiind înlesnită de amplele lucrări de degajare efectuate ca și de amenajări, consolidări, reconstituiri, restaurări necesare și preconizate de noi.

Au fost luate măsuri de protejare și consolidare a porțiunilor de ziduri degajate și a secțiunilor trasate. De asemenea a fost întocmit un proiect de reconstituire a turnului porții de mijloc și s-a solicitat întocmirea în continuare, Centrului de proiectar județean Maramureș, a unui proiect mai vast de valorificare a monumentului.

Documentația cercetărilor se află la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară, București și Muzeul județean Maramureș, Baia Mare.